

Айзък АЗИМОВ

Дългата нощ

„Ако звездите изгряваха нощем веднъж на хиляда години, как ли щяха хората да вярват, да обожават и да запазват в течение на много поколения спомена за божия град!“

ЕМЕРСЪН¹

1. Ралф Уолдо Емерсън (1803–1882) – виден американски философ и поет. – Б. пр.

Атън 77, директор на университета Саро, войнствено издаде напред долната си устна и напълно вбесен, изгледа свирепо младия журналист.

Теръмън 762 прие тази ярост с пълна готовност. В началото на кариерата му, когато рубриката, сега поддържана с материали, препечатвани впоследствие от множество вестници, беше само налудничаво хрумване, оформило се в съзнанието на неопитния репортер, той се беше специализирал да взема „трудни интервюта“. Те му струваха наранявания, синини и счупени кости, но за сметка на това го направиха твърде разсъдлив и уверен в силите си.

Атън 77 си възвърна способността да говори и макар че гласът му трепереше от съдържаните чувства, внимателно и донякъде педантично подобрите изрази, с които известният астроном се славеше, че си служи, и сега бяха налице.

– Господине – каза той, – вие проявявате дяволска наглост, като се явявате пред мен с нахалното си предложение.

Бийней 25, набитият телефотограф от Обсерваторията, облиза пресъхналите си устни и каза:

– Но, господине, нали всъщност... – Директорът се обърна към него и въпросително повдигна белите си вежди.

– Не ми пречете, Бийней. Вярвах в добрите ви намерения, когато поискахте да доведете този човек тук. Сега обаче няма да търпя неподчинението ви.

Теръмън реши, че е време да се намеси.

– Директор Атън. ако ми позволите да завърша мисълта си, то...

– Не вярвам, млади човече – прекъсна го Атън, – че сте в състояние да кажете каквото и да е, което да има някаква стойност в сравнение с всекидневните ви материали от последните два месеца. Проведохте широка кампания, насочена против моите усилия и усилията на колегите ми да подготвим света за опасността, която е вече твърде късно да бъде избегната. Можете да си вървите – подхвърли Атън вече през рамо.

Загледа се умислено към небето, където Гама, най-яркото от шестте слънца на планета та, вече се готвеше да залезе. Беше помръкнала и избледняла до жълто в мъглявината на хоризонта и Атън знаеше, че когато я видеше следващия път, щеше да бъде един луд човек. Изведнъж директорът бързо се обърна.

– Не, почакайте, елате тук! – каза той, като махна властно с ръка. – Съгласен съм да напишете материала си.

Журналистът не беше понечил да си тръгне и сега бавно се приближи до стария човек. Атън посочи небето:

– От шестте слънца е останала само Бета. Виждате ли я?

Въпросът му беше направо излишен. Бета се намираще почти в зенита си. Ръждивочервената ѝ светлина заливаше пейзажа с необичаен оранжев цвят, докато ярките лъчи на залязващата Гама угасваха. Бета се намираще в своя афелий². Изглеждаше малка, по-малка, отколкото Теръмън я беше виждал досега, но в момента властваше неоспоримо в небото на Лагаш.

Собственото слънце на Лагаш – Алфа, около което се въртеше планетата, – се намираще точно противоположно на Бета, заедно с по-далечните двойни слънца, които бяха край него. Червеното джудже Бета – непосредственият другар на Алфа – беше само, неприятно само.

Върху вдигнатото нагоре лице на Атън падаше червеникавата слънчева светлина.

– След по-малко от четири часа, както ни е известно – каза той, – цивилизацията ще стигне до своя край. Това ще стане, защото Бета е единственото слънце в небесата. – И директорът мрачно се усмихна. – Можете да отпечатате думите ми. Няма да има кой да ги прочете!

– Но ако излезе, че тези четири часа минат, без да се случи нещо, а после минат още четири часа, и нищо не се промени? – кротко го попита Теръмън.

– Не се безпокойте за това. Достатъчно неща ще се случат.

– Имате право. И все пак, ако нищо не се случи?

Бийней 25 се намеси за втори път:

– Господине, струва ми се, че трябва да го изслушате.

Теръмън каза:

– Поставете въпроса за гласуване, директоре!

Сред останалите петима служители на Обсерваторията, които досега внимаваха да пазят неутралитет, настъпи раздвижване.

– Това не е необходимо – с равен глас отвърна директорът и извади джобния си часовник. – След като твоят добър приятел е толкова настойчив, ще му отдели пет минути, Бийней. Говорете!

– Добре. Какво значение тогава може да има за вас, ако ми позволите да запиша като очевидец това, което предстои да се случи? Ако предсказанието ви излезе вярно, моето присъствие няма да ви навреди, защото в такъв случай материалът ми никога няма да бъде написан. От друга страна, ако се окаже, че грешите, ще бъдете изложен на насмешки или на нещо още по-лошо. По-добре ще е, ако оставите насмешките в

2. Най-отдалечената от слънцето точка от орбитата на небесното тяло. – Б. пр.

приятелски ръце.

Атън изсумтя.

– Като говорите за приятелски ръце, имате предвид вашите, така ли?

– Естествено. – Теръмън седна и прехвърли крак върху крак. – Материалите ми може понякога да са звучали грубичко, затова пък всеки път давах възможност на вас, учените, да подлагате на съмнение идеите си. В края на краищата сега на Лагаш не е времето, когато може да се проповядва, че „краят на света е близо“. Трябва да разберем е, че хората вече не вярват в „Книгата на откровението“, и се дразнят, че вместо да направят нещо, учените казват, че всъщност последователите на Култа са прави...

– Няма такова нещо, млади човече – прекъсна го Атън. – Макар че много от данните, с които разполагаме, са почерпени от Култа, в нашите резултати няма никакъв мистицизъм. Фактите са си факти и не може да се отрече, че в така наречената „митология“ са залегнали някои истински събития. Ние извлякохме тези факти и ги очистихме от наслоената тайнственост. Уверявам ви, че Култа ни мрази не по-малко от вас.

– Но аз не ви мразя. Просто се опитвам да ви обясня, че хората са разположени зле. Ядосани са.

Устните на Атън се изкривиха насмешливо.

– Нека се ядосват, щом нямат друга работа. Да, но утре...

– „Утре“ няма да съществува.

– Но ако грешите? Представете си само, че нищо не се случи. Какво ви чака тогава? Ядът може да приеме някаква сериозна форма. Това е неизбежно, господине!

Директорът изгледа сурово журналиста.

– И с какво предлагате да ни помогнете в това положение?

Теръмън се усмихна.

– Предложих ви да се уведоми обществеността за случая. Мога така да поставя нещата, че да се обърне внимание само на смешната страна. Признавам, че такава позиция трудно може да се отстои, защото ще ми се наложи да изкарам всички вас до един не друго, а група идиоти. Но ако успея да накарам хората да ви се присмеят, те може да забравят да ви се ядосат. В замяна на това моят издател иска само един изключителен материал.

Бийней кимна, след което избухна.

– Господин директор, останалите от нас смятат, че Теръмън има право. През последните два месеца взехме под внимание всичко, освен

шанса едно на милион, че някъде в теорията ни или в изчисленията има грешка. И това трябва да предвидим!

От хората, събрани около масата, се чу одобрителен шепот, а изразът върху лицето на Атън беше като на човек, който е лапнал нещо горчиво и няма как да го изплюе.

– Тогава, ако желаете, може да останете. Бъдете обаче така любезен да се въздържате, за да не пречите по никой начин да си изпълняваме задълженията.

Беше сложил ръцете си зад гърба и докато говореше решително вдигна нагоре прорязаното си от бръчки лице. Това можеше да продължи безкрайно дълго, ако не се беше намесил нов глас.

– Здравейте, здравейте, здравейте!

Гласът беше висок тенор, а пълничкото лице на новодошлия се разтегли в приятелска усмивка.

– Какво е това погребално настроение? Надявам се, че никой не е изгубил присъствие на духа.

Атън го изгледа втрещено и избухна:

– Какво, по дяволите, правиш тук. Ширин? Мислех, че ще останеш в Скривалището.

Ширин се засмя и отпусна месестото си тяло в едно кресло.

– Искам да бъда тук, където има преживявания! Да не мислиш, че съм лишен от всякакво любопитство? Искам да видя звездите, за които непрекъснато се говори в Култа. Един психолог не струва пукната пара в Скривалището. Там имат нужда от енергични мъже и от силни, здрави жени, които да раждат деца. А аз какво съм? Петдесетте килограма наднормено тегло ми пречат да бъда енергичен мъж, а за отглеждане на деца не ме бива. Защо тогава да ги затруднявам с още едно гърло? Тук ще се чувствавам по-добре.

Теръмън побърза да се обади:

– А какво по-точно представлява Скривалището, господине?

Ширин, изглежда, чак сега забеляза журналиста. Намръщи се и изду бузи.

– А кой по-точно, по дяволите, сте вие, червенокоси младежо?

Атън стисна устни, нацупи се и каза:

– Това е Теръмън 762, журналистът. Сигурно името ти е познато.

Журналистът протегна ръка, за да се здрависа с Ширин.

– А вие, разбира се, сте Ширин 501 от университета Саро. Чувал съм за вас – каза Теръмън и повтори въпроса си: – Какво все пак е това Скривалище?

– Успяхме да убедим известен брой хора в предсказанието ни... тоест, в съдбата. Те се развълнуваха и взеха съответните мерки. Тези хора са главно членове от семействата на работещите в Обсерваторията, на преподавателите в университета и няколко външни лица. Общият им брой е триста души, но повече от три четвърти са жени и деца.

– Разбирам. Скрили са се някъде, където Тъмнината и... Звездите не могат да стигнат до тях и те ще останат живи, когато целият свят стане на пух и прах.

– Ако успеят. Няма да е лесно. Ако цялото човечество се побърка, ако всички градове изгорят до основи, околната среда няма да им помогне да оцелеят. Но те имат храна, вода, покрив над главата си, и оръжия...

– Имат и друго – намеси се Атън. – Разполагат с всичките ни разработки с изключение на данните, които ще съберам днес. Тези разработки ще бъдат от основно значение през следващия цикъл и са единственото, което трябва да оцелее на всяка цена. Останалото може да върви по дяволите.

Чу се нисък, проточен звук – Теръмън изсвири с уста, след което за няколко минути остана замислен. Хората около масата бяха донесли дъска за мултишах, който се играе от шестима души. Ходовете се правеха бързо и в пълно мълчание. Всички очи бяха нервно съсредоточени върху дъската. Теръмън внимателно следеше играта, но по едно време стана и отиде при Атън, който седеше настрана и разговаряше шепнешком с Ширин.

– Вижте какво – рече им той, – хайде да отидем някъде, където няма да пречим на останалите. Искам да ви задам няколко въпроса.

Креслата в съседната стая бяха по-меки, на прозорците имаше дебели червени завеси, а подът бе застлан с кафяв килим. Понеже светлината на Бета беше керемиденочервена, получаваше се общото впечатление, че навсякъде има засъхнала кръв.

Теръмън потрепери.

– Да си призная, готов съм да дам десет кредита за една секунда истинска бяла светлина. Де да светеха Гама или Делта!

– Какви са въпросите ви? – попита го Атън. – Моля ви, не забравяйте, че разполагаме с ограничено време. След по-малко от час и четвърт ще трябва да се качим горе, а там вече няма да имаме възможност да разговаряме.

– Тогава слушайте. – Теръмън се облегна назад и скръсти ръце на гърдите си. – Вие твърдите, че след няколко часа цялата планета ще потъне в мрак, а хората ще полудеят и ще започнат да буйстват. Сега искам да ми кажете какви са научните доводи в подкрепа на предвиждането ви.

– Не, не може да искате това – намеси се Ширин. – Ако зададете този въпрос на Атън и ако той има добрината да ви отговори, ще бъдат изсипани стотици страници с цифри и томове с чертежи. А няма да разберете нищо от тях. Ако обаче попитате мене, ще ви обясня от гледната точка на един лаик.

– Добре, нека въпросът бъде към вас.

– Тогава най-напред искам да пийна нещо. – И Ширин потри ръце, като погледна многозначително Атън.

– Вода става ли? – сопна му се Адън.

– Ти се шегуваш!

– Ти се шегуваш. Днес ще се мине без алкохол. Много лесно ще се напият хората ми. Не мога да си позволя да ги изкушавам.

Психологът изсумтя, но не каза нищо. Обърна се към Теръмън, прониза го с острия си поглед и започна.

– Вие си давате сметка, разбира се, че цивилизацията на Лагаш се характеризира с цикличност. При това без изключения!

– Зная, че това е съвременното археологическо гледище – несмело каза Теръмън. – Прието ли е вече като факт?

– Почти. През последния век, сиреч в наше време, то се приема от мнозинството. Цикличният характер е... или по-скоро беше една от големите загадки. Открити бяха поредица от цивилизации, по-точно девет на брой, както и данни за още цивилизации, които до една са били унищожени от пожари в разцвета на културното си развитие. Никой не е в състояние да обясни причината. Многовековната култура е докрай изпепелена от огъня и няма никакви следи, по които да се съди на какво се е дължало това.

Теръмън слушаше внимателно.

– А не е ли имало Каменен век?

– Вероятно е имало, но засега нищо не се знае за него, освен че хората тогава са били мъничко по-умни от едни доста интелигентни маймуни. Не си струва да говорим за това.

– Ясно. Казвайте по-нататък.

– За тези повтарящи се катастрофи съществуват обяснения, повече или по-малко фантастични. Някои твърдят, че периодично са валили

огнени дъждове, други – че планетата минава през някое слънце през определен период от време, има и още по-безумни предположения. Има обаче една теория, съвсем различна от всичко споменато досега, която се приема век след век.

– Зная. Имате предвид мита за Звездите, който е изложен в „Книгата на откровението“ на последователите на Култа.

– Именно – със задоволство отбеляза Ширин. – Според Култа на всеки две хиляди и петдесет години Лагаш навлиза в огромна кухня, при което всички слънца изчезват и над целия свят се възцарява пълен мрак! И тогава, казват фанатиците, се появяват нещата, наречени Звезди, които крадат човешките души и хората се превръщат в лишени от разум зверове, които разрушават цивилизацията, построена от самите тях. Разбира се, в това са намесени всякакви религиозно-мистични понятия, но в общи линии смисълът е както го изложих. – Последва кратко мълчание, докато Ширин си поеме дъх. – След което стигаме до Теорията за всеобщата гравитация.

Той произнесе последните думи така, че си пролича къде е главната буква. В същия миг Атън, който гледаше към прозореца, се обърна, шумно изсумтя и се измъкна от стаята.

Останалите двама се взряха подире му, после Теръмън каза:

– Какво му стана?

– Нищо особено – отговори Ширин. – Двама от хората му трябваше да се явят преди няколко часа, а още ги няма. Съставът е страшно намален, разбира се, защото всички освен най-незаменимите сътрудници отидоха в Скривалището.

– Не смятате, че двамата са избягали, нали?

– Кои? Имът и Фаро? Не, разбира се, И все пак, ако не дойдат до един час, работата ще се закучи. – Ширин изведнъж се изправи на крака и очите му блеснаха. – Все едно, докато Атън го няма...

И той отиде на пръсти до най-близкия прозорец, прилекна и извади от ниската дървена преграда под него бутилка с червена течност, която недвусмислено изкълколи, когато я разклати.

– Правилно мислех, Атън не знае за тази бутилка – подхвърли Ширин, като бързо се върна на масата. – Заповядайте! Имаме само една чаша и понеже сте гост, пада се на вас. Аз ще пия от бутилката. – И той напълни малката чаша извънредно внимателно.

Адамовата ябълка на психолога се размърда, когато надигна

бутилката. После Ширин изсумтя доволно, облиза устни и продължи разказа си.

– Знаете ли нещо за гравитацията? – понита той.

– Нищо, освен че е нова теория, все още не си е пробила път и е толкова сложна в математическо отношение, че само дванайсет души на Лагаш, изглежда, я разбират.

– Ами! Глупости. Измишльотини! Мога да събера цялата й математика в едно изречение. Законът за всеобщата гравитация гласи, че между всички тела във Вселената съществува кохезионна сила, като силата на привличането между две тела е право пропорционална на произведението от масите им, разделено на квадрата от разстоянието между тях.

– И това е всичко?

– Достатъчно е. Необходими са били четиристотин години, за да се стигне до този извод.

– Защо е трябвало толкова дълго време? По вашите думи звучи съвсем просто.

– Защото каквото и да си мислите, великите закони не се раждат от проблясъци на вдъхновението. Обикновено те са резултат от съвместната работа на всички учени по света в течение на векове. След като Дженови 41 открива, че Лагаш обикаля около слънцето Алфа, а не обратно, и това е станало преди четиристотин години, астрономите се хващат на работа. Записват, анализират и обясняват сложните движения на шестте слънца. Никнешите една след друга теории са проверявани неведнъж, видоизменяни, изоставяни, изваждани от забрава и превръщани в нещо друго. Дяволски трудна задача.

Тръмън замислено кимна и протегна чашата си за още вино. Ширин неохотно позволи на няколко рубинени капки да изтекат от бутилката.

– Тъкмо преди двайсет години – продължи той, като разкваси собственото си гърло – най-после се доказа, че Законът за всеобщата гравитация обяснява точно орбиталните движения на шестте слънца. Завоювана беше велика победа.

Ширин стана и отиде до прозореца, без да изпуска от ръка бутилката.

– А сега стигаме до най-важното. В последното десетилетие движението на Лагаш около Алфа беше праметнато при съпоставяне с гравитацията и изчисленията не отговаряха на наблюдаваните орбити дори когато се включваха и всички пертурбации³, дължащи се на останалите слънца. Или законът беше невалиден, или съществуваше някой друг, все

още неизвестен фактор.

Теръмън отиде до прозореца при Ширин и погледът му се плъзна покрай гористите склонове към хоризонта, където островърхите кули на град Саро бяха обагнени в кървавочервен цвят. Като хвърли поглед към Бета, журналистът усети, че го обзема все по-силно чувство на напрегнатост и несигурност. Червеното джудже беше а зенита си и светлината му вешаеше нещастие.

– Продължавайте, господине – тихо каза той.

Ширин го послуша.

– Астрономите се лутаха с години, всяка предлагана теория бе по-несъстоятелна от предишната, докато на Атън не му хрумна да включи в проучванията и Култа. Водачът на Култа Сор 5 имаше достъп до определени данни, които опростяваха значително проблема. И Атън се залови за работа в нова насока. Ами ако се окаже, че има друго планетно тяло като Лагаш, което не излъчва светлина? Тогава, както разбирате, то би могло да свети само с отразена светлина, а ако е изградено от синкави скали, както до голяма степен е в случая с Лагаш. тогава при червената на небето то би било невидимо при силния блясък на слънцата, би се изличило напълно. Теръмън подсвирна.

– Ама че шантава мисъл!

– Наричате тази идея шантава? Тогава чуйте по-нататък. Да предположим, че това тяло обикаля около Лагаш на такова разстояние, с такава орбита и при такава маса, че силата на привличането му отговаря точно на стойностите, с които орбитата на Лагаш се отклонява от теоретичните предвиждания. Знаете ли тогава какво може да се случи?

Журналистът поклати глава.

– Ще се стигне до момент, когато това тяло ще застане на пътя на слънцето.

И Ширин изпразни останалото от съдържанието на бутилката на един дъх.

– И това, предполагам, се е случвало – каза с безизразен глас Теръмън.

– Да! Но в плоскостта на неговата орбита лежи само едно слънце. – И Ширин посочи с палец сгърченото слънце в небето. – А именно: Бета. Доказано е, че затъмнението ще настъпи едва когато слънцата се нареждат така, че Бета остане сама в своето полукълбо и се намира на максимално голямо разстояние, а по същото време луната е на възможно най-

3. Измененията в пътя на небесното тяло под влияние на други небесни тела. – Б. пр.

малкото разстояние. Затъмнението, което ще последва при положение, че луната е със седем пъти по-голям видим диаметър от Бета, ще обхване целия Лагаш и ще продължи повече от половин ден, като нито едно кътче на планетата няма да избегне това. Въпросното затъмнение се случва веднъж на всеки две хиляди и четирийсет и девет години.

Лицето на Теръмън бе застинало в безизразна маска.

– И това ли е историята, която трябва да опиша?

Психологът кимна утвърдително.

– Това е цялата история. Първо затъмнението, което ще започне след четирийсет и пет минути, после всеобхватният Мрак и може би онези загадъчни Звезди, а след това лудост и край на цикъла. – И Ширин взе да разсъждава на глас. – Ние... ние в Обсерваторията имахме два месеца отсрочка, само че това време не стигаше, за да убедим хората на Лагаш, че има опасност – продължи той. – И два века не биха стигнали. Но разработките ни са в Скривалището, а днес ще заснемем и затъмнението. Следващият цикъл ще започне с истината и когато дойде по-следващото затъмнение, човечеството най-после няма да бъде заварено неподготвено. Може да се каже, че и това е част от историята, която описвате.

Лек ветрец размърда завесата, когато Теръмън отвори прозореца и се надвеси навън. Журналистът гледеше ръката си, обагрена от слънчевата светлина, и усещаше как ветрецът роши косата му. Внезапно го обзе негодувание.

– Какво толкова има в Мрака, ти да се побъркам? – рече той.

Ширин се усмихна загадъчно, докато въртеше неловко празната бутилка в ръце.

– А случвало ли ви се е да преживеете някога мрак. млади човече?

Журналистът се облегна на стената и се замисли.

– Не. Не мога да твърдя такова нещо. Но зная какво представлява. Просто... – Той размърда безпричинно пръсти и изведнъж лицето му се проясни. – Просто тогава няма светлина. Както в пещерите.

– А влизали ли сте някога в пещера?

– В пещера ли? Не, от къде на къде?

Психологът се намръщи и го погледна изпитателно.

– Препоръчвам ви да пуснете завесата.

Теръмън се учуди.

– Защо? Ако вън имаше четири или пет слънца, можехме да се притесняваме, че светлината ни пречи, но сега светлината е съвсем недостатъчна.

– Там е работата. Затова пуснете завесата и елате да седнете тук.

– Добре.

Теръмън потърси пискюла на шнура и го дръпна. Червената завеса се плъзна по големия прозорец, месинговите халки изсъскаха по пръчката на корнизата и мътната червена светлина затисна стаята.

Стъпките на Теръмън глухо отекваха, докато вървеше към масата, но журналистът се спря на половината път.

– Не виждам къде сте, господине – прошепна той.

– Това учудва ли ви? – чу се мрачният отговор. – Елате тук и седнете.

Стъпките отново отекнаха – приближаваха се бавно и несигурно. Чу се шум от непохватно местене на стол. Прозвуча отслабналият глас на Теръмън:

– Ето ме. Чувствувам се... добре.

– И ви харесва, така ли?

– Н-не. Доста е неприятно. Стените сякаш... – И Теръмън поспря. – Сякаш ме захлупват. Непрекъснато ми се иска да ги блъсна назад. Но съвсем не полудявам! Всъщност преди малко се чувствах по-зле.

– Добре. Дръпнете отново завесата.

В тъмното прозвучаха странни стъпки, чу се как тялото на Теръмън се отърка в завесата, докато той търсеше пискюла, а после с победоносно издрънчаване завесата се плъзна. Стаята се обля в червена светлина. Теръмън нададе радостен вик и погледна слънцето.

Ширин избърса влажното си чело с опакото на ръката си и каза с треперещ глас:

– А това бе само една неосветена стая.

– Може да се издържи – безгрижно подхвърли Теръмън.

– Да, ако е само неосветена стая. Бяхте ли преди две лета на изложбата в Джонгълър, която се прави веднъж на сто години?

– Не, така се получи, че не успях да стигна дотам. Десет хиляди километра са голямо разстояние, дори когато става дума за такава изложба.

– Аз я посетих. Нали сте чували за „Тайнствения тунел“, който поне през първия месец счупи всички рекорди в мястото за развлечения?

– Да. Нямах ли някакви разправии около това?

– Дребна работа. Потулиха ги. „Тайнствения тунел“ представлява следното: тунел, дълъг километър и половина, в който няма осветление. Влизаш в малка открита вагонетка и се друсаш през Мрака в продължение на четвърт час. Много беше популярен, докато го имаше.

– Популярен ли беше?

– А как иначе? Много е привлекателно да се уплашиш, когато това е част от игра. Новородените инстинктивно се боят от три неща: от високи шумове, от падане и от липсата на светлина. Това е причината да се смята, че е много смешно, ако скочиш върху някого и извикаш: „Бау!“ Затова е толкова забавно да се пускаш с дъска по висока вълна. И по същата причина „Тайнствения тунел“ изгуби посетителите си. Хората излизаха от Мрака разтреперани, останали без дъх, полумъртви от страх, макар че продължаваха да плащат, за да влязат вътре.

– Чакайте, спомних си. Имаше умрели по време на пътуването, за това го затвориха.

Психологът изсумтя подигравателно.

– Голяма работа! Двама-трима умрели! Та това не е нищо! Платиха обезщетение на семействата им и уговориха управата на град Джонгълър да забрави за станалото. В крайна сметка, казаха те, ако през тунела искат да минат хора със слаби сърца, рискът си е техен, пък и повече случаи няма да има. Направиха лекарски кабинет в канцеларията и задължиха всеки посетител да се прегледа, преди да влезе в тунела. И билети те започнаха да се разпродават като топъл хляб.

– Е, и?

– Да, обаче имаше и нещо друго. Понякога хората, които излизаха, изглеждаха съвсем наред, само дето отказваха да влизат в сгради, в каквито и да е сгради, включително в дворци, замъци, апартаменти, къщи, вили, колиби, бунгала, палатки и заслони.

Теръмън изглеждаше потресен.

– Искате да кажете, че не са се съгласявали да напуснат откритото пространство. А къде са спели?

– На открито.

– Трябвало е насила да ги вкарват вътре?

– О, правеха го, правеха го. При което тези хора изпадаха в тежка истерия и използваха всяка възможност, за да си разбият главите в най-близката стена. Прибъряха ли ги вътре, можеха да ги задържат там само с усмирителни ризи и морфинови инжекции.

– Сигурно са били побъркани.

– Определението ви е съвсем точно. Всеки десети човек, който е влизал в тунела, излизаше в този вид. Повикаха на помощ психолозите и ние направихме единственото, което можеше да се направи: захрихме изложбата. – И Ширин безпомощно разпери ръце.

– Но какво им е било на тези хора? – попита накрая Теръмън.

– Тези хора имаха нещастие да притежават душевно състояние, което не може напълно да издържи на клаустрофобията, завладяла ги в мрака. Петнайсет минути без светлина е дълго време, вие стояхте на тъмно само две-три минути, а доста се разстроихте. Хората, минали през тунела, получаваха така наречената клаустрофобна фиксация. Латентният им страх от Мрака и от затворено пространство изкристализираше и ставаше не само действен, а доколкото успяхме да разберем, и постоянен. Петнайсет минути на тъмно и резултатът е налице.

Настъпи дълго мълчание и челото на Теръмън бавно се сбърчи, докато се смръщи.

– Не вярвам да е чак толкова опасно.

– Искате да кажете, че не ви се вярва – сонна му се Ширин. – Страх ви е да повярвате. Я погледнете през прозореца!

Теръмън го послуша, а психологът продължи без всякаква пауза:

– Представете си всичко, потънало в Мрак. Докъдето достига погледът, никаква светлина. Къщите, дърветата, нивите, земята, небето – всичко е черно! И нахлулите Звезди, каквото и да представляват те. Възприема ли го съзнанието ви?

– Да – упорствуваше Теръмън.

Ширин удари с юмрук по масата в пристъп на внезапен гняв.

– Лъжете! Не е възможно да го възприемате. Съзнанието ви е устроено да осмисли това понятие толкова, колкото е устроено да осмисли безкрайността или вечността. Можете само да си приказвате. Достатъчно е една частичка от действителността, за да се разстроите, а когато явлението се развихри с пълна сила, съзнанието ви ще бъде изправено пред невъзможността да надхвърли границите на възприятието. Ще полудеете напълно и завинаги! Няма спор по въпроса!

И психологът тъжно добави:

– Така още няколко хилядолетия отиват по дяволите. Утре на Лагаш няма да е останал нито един здрав и читав град.

Теръмън си възвърна донякъде способността да разсъждава.

– Но това не е задължително. Продължавам да не разбирам как така ще се побъркам само защото на небето няма слънце. А дори и да се побъркам заедно с всички останали, как от това могат да пострадат градовете? Ще ги вдигнем във въздуха, така ли?

Ширин обаче също се ядоса.

– Ако сте в Мрака, какво ще ви се иска повече от всичко на света, какво ще търси всеки ваш инстинкт? Светлина, дявол да го вземе, светлина!

– Е, и?

– Тогава ще подпалите нещо, господине! Да сте виждали някога горски пожар? Да сте лагерували на открито, да сте варили ядене на огън? Както знаете, пламтящото дърво дава не само топлина. Дава и светлина, това е добре известно. Когато е тъмно, хората искат светлина и си я намират!

– Подпалват дървета?

– Подпалват всичко, което им се изпречи на пътя. Искат да бъде светло на всяка цена. Трябва да запалят нещо, а щом наблизко няма дървета, палят каквото им падне. Не могат без светлина, затова всяко населено място пламва като копа сено!

Теръмън се дръпна настрана, без да каже нито дума. Дишаше учестено, на пресекулки и едва ли бе забелязал врявата, която изведнъж се вдигна зад затворената врата на съседната стая.

Ширин се обади и си личеше, че се мъчи да говори, като прикрива вълнението си.

– Струва ми се, че чух гласа на Имът. Сигурно са дошли с Фаро. Елате да разберем защо се забавиха толкова дълго.

– Друго не ни остава – измърмори Теръмън. Пое дълбоко въздух и сякаш се отърси. Веригата на напрежението бе прекъсната.

В стаята цареше суматоха. Научните работници бяха наобиколили двамата млади мъже, които още докато си сваляха горните дрехи, парираха различни въпроси, с които ги засипваха.

Атън си проби път през хората и сърдито се изправи пред новодошлите.

– Давате ли си сметка, че остава по-малко от половин час до фаталния срок? – попита той. – Къде бяхте?

Фаро 24 седна и разтърка ръцете си. Страните му бяха почервенели от студа навън.

– Ние с Имът току-що приключихме с един малък налудничав експеримент. Опитвахме се да проверим дали не е възможно да направим съоръжение, с което да се наподобят появата на Мрака и Звездите, така че предварително да се добие представа как ще изглежда.

Хората наоколо объркано зашепнаха, а в очите на Атън проблесна интерес.

– За пръв път споменавате такова нещо. Как го осъществихте?

– Идеята ни хрумна доста отдавна и се занимавахме с нея в извънработното си време. Имът беше забелязал някаква ниска едноетажна къща с куполообразен покрив в центъра на града; мисля, че някога са я

използували за музей. Както и да е. Купихме я и я облицовахме отвътре с черно кадифе, от горе до долу, за да се получи колкото може по-пълен Мрак. След това пробихме малки дупки в тавана и ги покрихме с метални капачета, които се повдигат едновременно при натискането на копче. Тази работа вече не свършихме сами, повикахме електротехник, дърводелец и разни други майстори, парите бяха без значение. В резултат през дупчиците в покрива можеше да се пуска светлина, така че да се създаде впечатлението за звезди.

През паузата, която последва, никой не си пое дъх, Атън се начумери:

– Нямате право да извършвате частни...

Фаро изглеждаше засрамен и побърза да го прекъсне:

– Зная, господин директор, но да си призная, двамата с Имът смятахме, че експериментът донякъде е опасен. Ако се получише определен ефект, донякъде очаквахме, че ще полудеем. Според мнението на Ширин излизаше, че това е доста вероятно. Искахме сами да поемем риска.

– И какво стана?

На въпроса отговори Имът.

– Затворихме се вътре и стояхме, докато очите ни свикнат с тъмнината. Усещането е извънредно зловещо, защото от пълния Мрак изпитваш чувството, че стените и таванът се срутват отгоре ти. Но успяхме да го превъзмогнем и натиснахме копчето. Капачките се повдигнаха, целият покрив се изпъстри със светли точки и...

– И какво?

– Нищо. Там е работата. Не се случи нищо. Това беше просто покрив с дупки и си остана покрив с дупки. Повторихме и потретихме опита, тъкмо затова се забавихме толкова. Нямаше никакви последствия и толкова.

Всички мълчаха потресени, обърнали очи към Ширин, който стоеше, без да помръдва, зяпнал с отворена уста.

Пръв се обади Теръмън.

– Разбирате какво значение има това за цялата теория, която сте изградили, нали, Ширин?

В усмивката на журналиста си личеше облекчение. Ширин обаче вдигна ръка, за да го прекъсне.

– Почакайте малко. Оставете ме да премисля чутото. – После психологът щракна с пръсти, а когато вдигна глава, в погледа му нямаше нито учудване, нито несигурност. – Разбира се...

Но не успя да довърши изречението. Някъде отгоре се чу силен трясък, Бийней изруга и хукна по стълбите. Останалите го последваха.

Нещата се случваха бързо. Вече в купола на Обсерваторията, Бийней хвърли ужасен поглед към разбитите фотографски плаки и човека, който се беше навел над тях. След това вбесен се спусна към натрапника и се вкопчи в гърлото му с мъртва хватка. Последва ожесточена борба, защото се включиха още учени, и непознатият човек изчезна под тежестта на петима-шестима сърдити мъже.

Най-после се появи Атън, силно задъхан.

– Пуснете го! – извика той.

Вкопчените мъже неохотно взеха да се отдръпват и непознатият, останал без дъх, с разкъсани дрехи и изподрано чело, беше вдигнат на крака. Имаше къса руса брада, старателно накъдрена по модата, която спазваха фанатиците.

Бийней се задоволи да го сграбчи за яката и свирепо го разтърси.

– Казвай, мошенико, защо го направи! Тия плаки...

– Не бях дошъл за тях – студено го прекъсна фанатикът. – Счупиха се случайно.

Бийней проследи с очи изпълнения му с омраза поглед и се озъби:

– Ясно. Дошъл си за фотоапаратурата. Значи ти е провървяло, че си попаднал на плаките. Ако беше докоснал Заядливата Берта или някой от другите апарати, щеше да умреш от мъчителна смърт. А сега...

И Бийней замахна с юмрук. Атън го улови за ръкава.

– Престанете! Пуснете го!

Младият техник се поколеба, после с нежелание отпусна ръката си. Атън го блъсна настрана и се изправи пред фанатика.

– Вие сте Латимър, нали? – попита той.

Фанатикът сковано се поклонил и посочи символа върху бедротото си.

– Аз съм Латимър 25, адютант от трета класа на Негова светлост Сор 5.

– И когато Негова светлост ме посети миналата седмица, вие го придружавате, нали?

Латимър се поклонил за втори път. Ширин се усмихна приятелски.

– Упорит човек сте, нали? Е, нека да ви обясня нещо. Виждате ли младока до прозореца? Той е як и силен, добре работи с юмурици, пък е и външно лице. Щом започне затъмнението, той няма да има друга задача, освен да ви държи под око. Освен него ще ви наблюдавам и аз. Малко съм дебел, за да раздавам енергично юмурици, но все ще помогна с нещо.

И Ширин кимна на журналиста:

– Седнете до него, Теръмън, просто за всеки случай. Хей, Теръмън! Но журналистът не реагира. Беше пребледнял като платно.

– Виджте!

Показалецът, с който сочеше към небето, трепереше, а гласът му беше дрезгав и глух.

Всички зяпнаха от учудване, когато погледите им проследиха какъде сочи пръстът му. Затаили за миг дъх, те гледаха, без да помръднат.

Дискът на Бета беше нащърбен от едната страна.

Мъничката нарастваща ивица тъмнина беше може би не по-голяма от нокът, но за вперилите очи хора тя се уголемяваше до съдбовна бездна, която щеше да ги погълне.

Наблюдаваха само миг, след което се чуха объркани викове, които продължиха още по-кратко, и бяха заменени от припряна, но организирана дейност: всеки се зае с определената за него работа. В критични моменти няма време за емоции. Хората се превърнаха в учени, които изпълняват поставени задачи. Дори Атън беше загубил суровия си вид.

Ширин каза прозаично:

– Първият контакт сигурно е станал преди петнайсет минути. Малко рано, но все пак приемливо, като се има предвид колко несигурни места имаше в изчисленията. – И той се огледа, отиде на пръсти до Теръмън, който продължаваше да се вира от прозореца, и внимателно го дръпна назад: – Атън е бесен, затова стойте настрана. Пропусна началото заради бъркотията около Латимър и ако му се мотае в краката, ще нареди да ви хвърлят през прозореца.

Теръмън леко кимна и седна. Ширин учудено го изгледа.

– За бога, човече, та вие треперите! – възкликна той.

– Ами... – Теръмън облиза напуканите си устни и направи опит да се усмихне. – Вярно, че не се чувствавам много добре.

Погледът на психолога стана по-суров.

– Да не би да губите самообладание?

– Не! – извика Теръмън, пламнал от възмущение. – Оставете ме на мира, чувате ли? Въобще не вярвах на всичките приказки, които чух долу. Едва сега осъзнах какво става. Оставете ме да свикна с тази мисъл. Вие сте се подготвяли повече от два месеца!

– Имате право, така е – съгласи се замислено Ширин.

– Смятате, че съм загубил ума и дума от страх, а? Е, господине, набийте си това в главата: аз съм журналист, поръчали са ми да напиша материал и аз възнамерявам да го напиша.

На устните на психолога се появи лека усмивка.

– Разбирам. Професионално достойнство значи.

– И така може да се нарече. Човече, готов съм да се лиша от дясната си ръка за още една бутилка от онова прекрасно питие, дори ако е наполовината на онази, която вие обърнахте. Едва ли има някой, който да е изпитвал по-голяма нужда от една глътка, отколкото изпитвам аз сега.

И Теръмън притихна. Ширин силно го разтърси.

– Чувате ли? Слушайте!

Теръмън проследи накъде сочеше погледът на психолога и втренчи очи във фанатика, който не забелязваше нищо наоколо, а се беше обърнал към прозореца и на лицето му имаше изписано неистово въодушевление. Нарещдаше си тихичко и напевно.

– Какво казва? – прошепна журналистът.

– Декламира „Книгата на откровенията“, глава пета – отвърна Ширин. После добави бързо: – Мълчете и слушайте, има защо.

Гласът на фанатика изведнъж се бе издигнал и звучеше пламенно:

„Така се случило, че в тези дни слънцето Бета самотно бдяло в небесата и оставало там все по-дълго време, докато се извършвали завъртанията, и най-последно дошъл мигът да се извърши завъртане до половината и тогава Бета, сама, сгърчена и студена, изпратила светлината си към Лагаш.

И в град Тригън, точно по пладне, Вендрът 2 пристъпил напред и рекъл на тригънци: «Покайте се, грешници! Макар да се присмивате на праведните пътища, времето за разплата ще дойде. Ето сега Мрака се приближава, за да погълне Лагаш, да, ще го погълне заедно с всичко в него.»

И още докато говорел, зъбите на Пустотата на мрака захапали крайчеца на Бета, така че той се скрил от очите на цял Лагаш. Изчезнал, а хората надали викове и силен страх се вселил в душите им.

И станало така, че Пустотата на мрака връхлетяла Лагаш и никъде по целия Лагаш нямало светлина. Човеците били като слепи и никой не можел да види дори съседа си, макар да усещал дъха му върху лицето си.

И в черния мрак се появили Звездите – безчетни били те и зазвучала небесна музика с такава чудна красота, че дори листата на дърветата се превърнали в езици, които викали от почуда.

И в същия миг душите на хората напуснали телата им, а изоставените тела се обърнали на зверове; да, станали съвсем

като диви твари и с рев и вой плъзнали по тъмните улици на лагашките градове.

И тогава от Звездите се спуснал Небесния огън, и там, където докоснал Лагаш, градовете пламнали и се превърнали на пепел, така че от човека и от делата му не останало нищо.

И тогава...“

В гласа на Латимър се забележа дълбока промяна. Не беше отместил очи, но по някакъв начин бе усетил колко вгълбено следяха думите му другите двама. С лекота, без да спре, за да си поеме дъх, тембърът на гласа му смени регистъра си и речта му стана по-плавна.

Теръмън не беше подготвен и се стресна. Думите продължаваха да звучат познато, но произношението бе малко по-различно, ударението се местеше едва забележимо. Само толкова и въпреки това говорът на Латимър стана съвсем неразбираем.

Ширин стеснително се усмихна.

– Премина на езика, използван в някои от старите цикли – обясни той. – Може би на традиционния език от втория цикъл. Нали знаете, че „Книгата на откровението“ е била написана първоначално на този език.

– Няма значение, и толкова ми стига. – Теръмън отмести стола си и приглади назад косата си с ръце, които вече не трепереха. – Чувствувам се много по-добре.

– Наистина ли? – Ширин изглеждаше леко озадачен.

– Така ми се струва. Преди малко доста се бях паникьосал. След като слушах да ми говорите за вашата гравитация, началото на затъмнението едва не ме довърши. Но това... – и Теръмън презрително посочи с палец русобрадия фанатик – това са неща, които ми разказваше бавачката ми. През целия си живот съм им се смял. И сега няма да се оставя да ме изплашат. – Журналистът пое дълбоко въздух и добави с някакво трескаво оживление: – Но ако искам да запазя доброто разположение на духа си, ще трябва да се преместя с гръб към прозореца.

Той старателно извъртя стола си, погледна през рамо, като направи гримаса на неодобрение, и каза:

– Хрумна ми, че трябва да се е създал доста сериозен имунитет срещу звездната лудост.

Психологът не му отговори веднага. Бета вече излизаше от зенита си и квадратът кървавочервена светлина с очертанията на прозореца върху пода се бе преместил в скута му. Ширин замислено гледаше мътния цвят, след което се наведе и с присвити очи се взря в слънцето.

Назъбеното място се бе уголемило и чернотата вече заемаше една трета от Бета. Ширин потръпна и когато се изправи, по бузите му нямаше толкова руменина, колкото преди. С усмивка, която бе почти извинителна, той също извъртя стола си и каза:

– В град Саро сигурно има поне два милиона души, които сега се опитват да се присъединят към Култа. Това е страховтно възраждане. – И после добави иронично: – В течение на час Култа ще процъфти безпрецедентно. Вярвам, че ще го възхваляват до небесата. Не чух какво казахте?

– Нищо. Просто се питам как фанатиците са успели да предават „Книгата на откровенията“ от цикъл на цикъл и как поначало е била написана на Лагаш. Трябва да се е създал някакъв вид имунитет, защото, ако всички са се побърквали, кой е останал жив, за да напише тази книга?

– Естествено първоначално книгата се е основавала върху свидетелствата на хора, които най-малко са могли да служат за исторически сведения. Това са били деца и слабоумни. След това вероятно през всеки следващ цикъл са я издавали отново.

– Значи смятате – прекъсна го Теръмън, – че те са предавали книгата от цикъл на цикъл така, както ние възнамеряваме да предадем тайната на гравитацията?

– Възможно е, но няма значение точно какъв метод е бил използван. Направили са го някак. Това, което исках да подчертая, е, че книгата няма как да не представлява пълна бърканица, макар че се основава на факти. Да вземам например експеримента с дупките в покрива, направен от Фаро и Имът. Нали разбрахте, че се е провалил?

– Да.

– А знаете ли защо се е прова...

Ширин спря и уплашено се надигна. Към него идеше Атън, а на лицето му бе изписан ужас:

– Какво е станало? – попита Ширин.

Атън го дръпна настрана и Ширин усети, че пръстите, които го стискаха за лакътя, трепереха.

– Говори по-тихо! – Гласът на Атън звучеше слабо и измъчено. – Току-що получих по специалната връзка сведения от Скривалището.

Ширин се разтревожи.

– Да не им се е случила беда?

– Не, те са добре. – Атън натърти многозначително на местоимението. – Изолирали са се отвсякъде преди известно време и ще останат

затворени до вдругиден. Намират се в безопасност. Но градът, Ширин... В града цари разруха. Нямаме представа... – Директорът се затрудняваше да говори.

– Какво? – избухна нетърпеливо Ширин. – Какво от това? И по-зле ще стане. Няма защо да треперите. – И добави, обзет от подозрителност: – Как се чувствувате всъщност?

Очите на Атън сърдито блеснаха при този намек, после отново угаснаха и той продължи да гледа уплашено.

– Не ме разбрахте. Фанатиците са се развихрили. Подстрекават хората да нападнат обсерваторията, като им обещават за награда веднага да им опростят греховете, да спасят душите им и какво ли не още. Как ще се справим, Ширин?

– Остава ни само да рискуваме. Ще им бъде необходимо време, докато съберат застрашително голяма тълпа, а още повече време ще им трябва, за да я доведат до тук. Намираме се поне на десет километра от града.

И Ширин с омраза погледна през прозореца – към хълмовете, където обработваните парчета земя отстъпваха на скупчените бели къщи от предградията; към столицата, превърната в смътен силует на хоризонта в сумрака на отслабващата слънчева светлина. Без да се обръща, психологът повтори:

– Ще им бъде необходимо време. Продължавайте да работите и се молете пълното затъмнение да настъпи преди да са дошли.

Бета беше преполовена. Разделителната линия леко се бе изкорубила към все още светлата страна. Приличаше на гигантски клепащ, който се спуска полегато над светлината на света.

Приглушеният шум от суетенето в стаята, където бе Ширин, съвсем заглъхна, защото той престана да му обръща внимание: усещаше тишината, която тегнеше върху полето навън. Сякаш дори насекомите бяха онемели от страх. И всичко тънеше в дрезгавина.

Изведнъж психологът подскочи – някой говореше право в ухото му.

– Нещо лошо ли се е случило? – попита Теръмън.

– Какво? А, не. Върнете се на мястото си. Тук прочитете.

И двамата се запътиха обратно към ъгъла. Известно време психологът мълча. Разкопча яката на ризата си. Взе да върти глава наляво-налясно, но не изпита облекчение. Изведнъж погледна нагоре.

– Имате ли затруднения в дишането?

Журналистът отвори широко очи и два-три пъти пое дълбоко

въздух.

– Не. Защо?

– Сигурно твърде дълго гледах през прозореца. Притъмняването ми е повлияло. Затрудненото дишане е един от първите признаци при пристъп на клаустрофобия.

Теръмън отново пое дълбоко въздух.

– На мене още нищо ми няма. Я вижте, дошъл е един от служителите.

Бийней стоеше пред двамата в ъгъла, затулил с едрото си тяло светлината. Ширин присви очи и го погледна разтревожено.

– Здравсти, Бийней!

Астрономът премести тежестта на тялото си на другия крак и направи опит да се усмихне.

– Нали нямате нищо против да седна при вас и да си поприказваме? Нагласих апаратурата за снимки и нямам работа до пълното затъмнение. – Бийней поспря и се взря във фанатика, който преди петнайсетина минути беше измъкнал от пазвата си книжка с кожена подвързия и оттогава насам старателно я изучаваше. – Тоя тип кротува, нали?

Ширин кимна утвърдително. Беше изпънал рамене и смръщил лице от усилието да диша равномерно. Попита Бийней:

– Имате ли някакви затруднения с дишането?

– Струва ми се, че не е задушно – отвърна Бийней и на свой ред подуши въздуха.

– Лек пристъп на клаустрофобия – извини му се Ширин.

– А! На мене пък ми подеждва другояче. Изпитвам чувството, че очите ми потъват в орбитите. Всичко е придобило неясни очертания, нищо не виждам отчетливо. И ми е студено.

– Е, наистина е студено. Това поне не е илюзия – направи гримаса Теръмън. – Струва ми се, че пръстите на краката ми са прекосили целия свят в хладилна камера.

– Това, от което имаме нужда – подметна Ширин, – е да ангажираме съзнанието си с други работи. Преди малко ви казах, Теръмън, защо експериментът на Фаро с дупките в покрива не е довел до нищо.

– Започнахте да ми казвате – поправи го Теръмън. Обгърна с ръце коляното си, опря о него брадичката си и се приготви да слуша.

– Исках да добавя, че Имът и Фаро са били подведени от „Книгата на откровенията“, защото са я възприели буквално. Вероятно не е имало никакъв смисъл да смятат, че Звездите ще окажат някакво физическо въздействие. Възможно е при наличието на пълна тъмнина съзнанието

да изпитва абсолютна нужда да създаде светлина. Звездите може да са просто илюзията, породена от тази нужда.

– С други думи – прекъсна го Теръмън, – според вас Звездите са последствие от лудостта, а не една от причините ѝ. Тогава каква полза има Бийней да прави снимки?

– Може би за да се докаже, че това е илюзия. Или за да се докаже обратното, откъде да знам? При това...

Бийней обаче беше примъкнал стола си по-наблизо и на лицето му изведнъж се изписа въодушевление.

– Радвам се, че вие двамата говорите на тази тема. – Той присви очи и вдигна показалеца си. – Отдавна си мисля за Звездите и ми хрумна нещо много хитро. Разбира се, то не стои на твърда почва и нямам намерение да го излагам сериозно, но ми се струва, че е интересно. Искате ли да ви го кажа?

Теръмън като че ли нямаше голямо желание, но Ширин се облегна на стола и рече:

– Казвайте! Слушам ви.

– Добре тогава. Да предположим, че във вселената има още слънца. – И той поспря, сякаш леко засрамен. – Имам предвид слънца, които са прекалено далече и не могат да се наблюдават. Сигурно думите ми звучат така, като че съм си напълнил главата с фантастична литература.

– Е, не е задължително. И все пак това не е ли вероятност, изключена от факта, че според Закона за гравитацията присъствието на тези слънца щеше да се разбере по силите на привличане?

– Това не може да се установи, когато са прекалено далече, когато наистина са прекалено далече – отвърна Бийней. – На четири светлинни години, че и повече. Тогава пертурбациите не могат да се уловят, защото са твърде слаби. Така че си представете, че на такова голямо разстояние има много слънца.

Теръмън подсвирна мелодично.

– Каква чудесна идея! Става добра статия за неделното приложение. Двайсетина слънца във вселената, дълга от край до край осем светлинни години! Това би накарало нашата вселена да изглежда нищожна. Читателите ще го погълнат като топъл хляб.

– Нищо повече от идея – каза Бийней, като се усмихна, – но ви е ясно какво имам предвид. По време на затъмнение тези слънца ще станат различими, понеже няма да я има истинската слънчева светлина, заради която не са се виждали. И понеже са много далече, ще изглеждат дребни като малки стъклени топчета. Разбира се, фанатиците говорят за

милиони звезди, но това вероятно е преувеличение. Във вселената въобще няма място, където да се разположат милиони слънца, освен ако не са плътно едно до друго.

Ширин слушаше с постоянно увеличаващ се интерес.

– Изглежда сте налучкали правилно, Бийней. Положително се е стигнало точно до преувеличение. Нашето съзнание, както сигурно ви е известно, не може да възприема наведнъж предмети, които са повече от пет на брой; за повече от пет съществува само понятието „много“. „Де-сет“ може да се превърне в „милион“ като едното нищо. Идеята ви е забележителна!

– Хрумна ми още една дреболия – каза Бийней. – Мислили ли сте си някога колко прост проблем щеше да бъде гравитацията, ако всичко ставаше в една достатъчно проста система? Да речем, налице е планета, в която има само едно слънце. Планетата ще обикаля по съвършена елипса и точното естество на гравитационната сила ще бъде толкова очевидно, че ще може да се приеме като аксиома. В един такъв свят астрономите сигурно ще се заемат с гравитацията още преди да изобретят телескопа. Ще са в състояние да наблюдават с невъоръжено око.

– Приятно е като мисъл – призна си Ширин. – Красива абстракция, нещо като газ в идеални условия или като абсолютната нула.

– Разбира се – продължи Бийней, – съществува опасността, че на такава планета няма живот. Тя не би получавала необходимото количество топлина и светлина и при въртенето ѝ през половината на всеки ден ще има пълен мрак. Не може да се очаква, че животът, който по правило зависи от светлината, би се развил при такива условия. При това...

Столтът на Ширин се прекатури, когато той скочи и рязко прекъсна Бийней:

– Атън носи осветлението.

Бийней се обърна да види какво става и широката усмивка върху лицето му свидетелствуваше, че изпитва голямо облекчение.

Атън носеше в ръце половин дузина пръчки, трийсетина сантиметра дълги и три-четири сантиметра дебели. Гледаше сърдито над тях към събралия се персонал.

Като оставяше впечатлението, че изпълнява най-святата част от един религиозен обред, Ширин драсна една огромна, грубо изработена клечка кибрит и когато пламъкът оживя, подаде я на Атън, който поднесе клечката към горния край на една от пръчките.

Пламъкът колебливо затрептя, игриво обиколи върха на пръчката, а после изведнъж изпраща, лумна и освети набръчканото лице на Атън

като жълт прожектор. Атън отдръпна клечката и прозорците издрънчаха от неудържими, възторжени възгласи.

От върха на пръчката се издигаше петнайсет сантиметров трепкаш пламък. Една след друга бяха запалени и останалите пръчки, докато всяка засвети със собствен огън и вътрешността на стаята се озари в жълта светлина.

Пръчките даваха слаба светлина, по-слаба дори от лъчите на малкото слънце. Пламъците се виеха лудешки и вдъхваха живот на сенките, които се поклащаха и люшкаха. Факлите димяха ужасно и воняха като в кухня, където има развалени продукти. Но жълтата им светлина все пак разпръскваше мрака.

Имаше нещо особено в този жълт цвят, като се вземе предвид, че в последните четири часа Бета печално угасваше. Дори Латимър вдигна очи от книгата си и погледна изненадано.

Теръмн обаче прие светлината подозрително. Острата воня го накара да сбърчи нос и той каза:

– Какви са тия неща?

– Дърво – кратко му отвърна Ширин.

– Не, не може да бъде. Те не горят. Горната част е овъглена и пламъкът сякаш се ражда от нищото.

– Тъкмо това е най-забележителното. Представяват един наистина ефикасен механизъм за изкуствено осветление. Пригответе около двеста броя, но повечето, разбира се, отидоха за Скривалището. Сега ще ви обясня... – И Ширин избърса с кърпичка изцапаните си с черно ръце. – Взема се сърцевината на жилави тръстикови стебла, изсушава се и се потапя в животинска мазнина. После сърцевината се запалва и мазнината започва бавно да гори. Тези факли могат да горят почти половин час без прекъсване. Умно измислено, нали? Разработката е на един от младите учени от университета в Саро.

Въздухът сякаш се сгъсти. Сумракът като осезаема маса нахлу в стаята и танцуващите кръгове жълта светлина над факлите се открояваха още по-отчетливо на сивия фон отвън. Миришеше на пушек, чуваше се пукане от горенето, един от мъжете обикаляше предпазливо, на пръсти, масата, на която работеше, от време на време някой шумно поемаше дъх, като се опитваше да запази спокойствие в един свят, който се оттегля в царството на сенките.

Първият, който чу шума отвън, бе Теръмн. Добиваше се някакво неясно, случайно впечатление, че е прозвучало нещо, което би могло да остане и незабелязано, ако не беше мъртвилото в Обсерваторията.

Журналистът се изправи и остави настрана бележника си. Затаи дъх и се послуша. После доста неохотно се промъкна покрай солароскопа и една от фотоапаратурите на Бийней и застана до прозореца.

Бета се виждаше като тлееща тресчица, която за последен път отчаяно поглежда Лагаш. Хоризонтът на изток, по посока на града, беше потънал в Мрак. а пътят от Саро до Обсерваторията представляваше тъмна червена линия, залесена от двете страни с дървета, които се бяха някак обезличили и слели в една непрекъсната черна маса.

Но не друго, а шосето привличаше вниманието, защото по него се носеше черна маса, всяваща безкрайно голям страх.

Атън извика с дрезгав глас:

– Лудите от града! Идат!

– За колко време се взема разстоянието, което им остава? – попита Ширин.

– За петнайсет минути, но сигурно ще дойдат три пъти по-бързо.

– Няма значение, нека хората продължават да работят. Ще задържим тълпата. Тази сграда е цяла крепост. Атън, за всеки случай не изпускайте от очи нашия млад фанатик. Теръмън, елате с мене!

И още преди да довърши, Ширин беше прекрачил прага, а Теръмън го следваше по петите. Стърмните стълби се виеха около централната шахта, погълнати от влажния и мрачен сумрак.

Началният тласък понесе двамата и те взеха на един дъх първите петдесет сгънала, след което мъждивата, треперлива жълта светлина от отворената врата на куполообразната зала изчезна, така че върху пространството и над тях. и под тях тежеше една и съща мрачина.

Ширин поспря и притисна пълничката си ръка към гърдите. Очите му щяха да изхвъркнат от орбитите, а гласът му наподобяваше суха кашлица.

– Не мога... да... дишам... Слезте... долу... сам... Затворете... всички... врати...

Теръмън прекрачи няколко стъпала по-надолу и се обърна.

– Почакайте! Можете ли да издържите още миг?

Той също се задъхваше. Въздухът влизаше и излизаше от дробовете му мъчително бавно, а при мисълта, че ще трябва да намери сам-самичък пътя към тайнствения Мрак, малко оставаше да се поддаде на паника и да изкрещи от ужас.

Излезе, че Теръмън се бои от тъмнината.

– Стойте тука – каза той на Ширин. – Ще се върна веднага.

И побягна нагоре. Вземаше по две стъпала наведнъж, а сърцето му

биеше до пръсване далеч не само от физическото усилие. Втурна се в залата и грабна една факла от човека, който я държеше. Факлата миришеше лошо и пушекът напълни очите му, та едва виждаше, но Теръмън здраво я стискаше и сигурно му идеше да я разцелува от радост, когато отново се спусна надолу по стълбите и пламъкът се наклони назад.

Надвеси се над Ширин, а психологът отвори очи и простена. Теръмън грубо го разтърси.

– Хайде, съберете сили! Имаме светлина. Държеше факлата, високо протегнал едната си ръка, а с другата крепеше за лакътя олюляващия се психолог и така си проправиха път надолу, защитени от кръга светлина.

В кабинетите на приземния етаж все още не беше съвсем тъмно и Теръмън усети, че ужасът, който го бе обзел, отслабва.

– Дръжте! – бързо подаде той факлата на Ширин. – Чувате ли, вече са отвън.

Наистина ги чуваха. Откъслечни, дрезгави, безсловесни викове.

Ширин обаче имаше право. Обсерваторията се оказа същинска крепост. Построена преди век, когато грозният нео-гавотиански архитектурен стил се намираше в разцвета си, тя бе стабилна и здрава, макар да й липсваше красотата.

Върху прозорците имаше предпазни решетки от три сантиметра дебели железни пръчки, забити дълбоко в бетонния перваз. Стените имаха солиден градеж, който не би помръднал дори при земетресение, а входната врата представляваше огромна дъбова стена, подсилена в стратегическите точки с желязо. Теръмън залости вратата и резетата глухо изтракаха.

В другия край на коридора Ширин ругаеше под нос. Посочи на Теръмън бравата на задната врата, която беше безнадеждно разбита.

– Сигурно така е влязъл Латимър – каза Ширин.

– Не стойте със скръстени ръце! – изгуби търпение Теръмън. – Помогнете ми да преместим мебелите. И не ми завирайте тая факла в очите, димът ще ме довърши!

И докато говореше, той бутна тежката маса към вратата, а след няколко минути вече беше построил цяла барикада, несвършена по отношение на красотата и симетрията, но този недостатък се компенсираше от непоклатимостта на огромната ѝ маса.

Някъде отдалече се носеха ударите на голи юмруци по вратата. Кръсците и виковете отвън се чуваха слабо и не можеха да се възприемат като нещо реално.

В ума на тълпата, потеглила от град Саро, имаше само две неща:

стремежа да заслужи спасението, обещавано от фанатиците, като разруши Обсерваторията, и влудяващия страх, който я парализираше. Нямаше време да се мисли за превозни средства, оръжие, водачество и дори организация. Стигнаха до Обсерваторията пешком и я нападнаха с голи ръце.

Сега, когато вече бяха дошли, последният лъч на Бета, последната рубиненочервена капка огън мъждукаше едва-едва в небето над човечеството, оставено на абсолютния, всеобхватен страх.

Теръмън изпъшка и каза:

– Да се връщаме горе!

В куполообразната зала само Имът, работещ със солароскопа, си стоеше на мястото. Другите се бяха скупчили около фотоапаратурата и Бийней даваше указания с дрезгав от напрежение глас.

– Значи така, не забравяйте... не забравяйте, че не бива да губите време за идеални снимки. Не се мъчете да уловите с обектива д-две звезди едновременно. И една стига. И... и ако усетите да ви става нещо, дръпнете се от фотоапаратите.

Ширин прошепна на Теръмън, както стояха на прага:

– Заведете ме до Атън. Не го виждам. Журналистът не му отговори веднага. Неясните силуети на астрономите потрепваха и се размазваха, а факлите над главите им бяха само едни жълти петна.

– Тъмно е – изхленчи Теръмън. Ширин тръгна с протегнатата напред ръка.

– Атън! Атън! – извика той и се препъна.

Теръмън се пресегна и го хвана.

– Почакайте, ще ви заведа.

И успя по някакъв начин да прекоси стаята. Затвори очите си за мрака и съзнанието си за хаоса вътре в тъмнината.

Никой не ги чу, нито им обърна внимание. Ширин се блъсна в стената.

– Атън!

Психологът усети, че го докоснаха треперещи ръце, които после се отдръпнаха, и един глас измънка:

– Вие ли сте, Ширин?

– Атън! – Ширин правеше усилия да диша нормално. – Не се тревожете за тълпата. Сградата ще издържи.

Слабите отблясъци от последния лъч на Бета леко осветиха лицето на Бийней, когато вдигна глава към слънцето, и Латимър, като го видя отново да се навежда към апарата си, най-после взе решение. Заби нокти

в дланите си, за да се съвземе. Най-напред се олюля силно, но сетне се втурна напред. Не виждаше нищо освен сенки и подът под нозете му изглеждаше нереален. След това някой се хвърли отгоре му и Латимър падна, стиснал с пръсти гърлото му. Заби коляно в тялото на нападателя и каза:

– Пусни ме или ще те убия!

Болката бе толкова силна, че замъгли съзнанието на Теръмн. който едва процеди през зъби:

– Подло копеле!

Изведнъж чу дрезгавия глас на Бийней:

– Сега е моментът! На апаратите, момчета!

В същия миг журналистът като че започна да възприема всичко едновременно. След вика на Бийней се случи нещо необикновено: последната ивичка слънце изтъня докрай и изчезна.

Както стискаше тялото на Латимър, Теръмн усети, че то се отпуска. Той надникна в лицето на фанатика и видя черните му очи, обърнати нагоре, в които се отразяваше мъждукащата светлина на факлите. Видя, че от устата на Латимър излиза пяна и чу нисък гърлен звук като скимтене на звяр.

Скован от страх, Теръмн като омагьосан се повдигна на лакът и обърна глава към тъмнината на прозореца, която караше кръвта да замръзва в жилите.

Там светеха звездите!

Не три хиляди и шестстотинте звезди, които се виждат с просто око от Земята. Лагаш се намирал в центъра на гигантско струпване на звезди. Светеха трийсет хиляди мощни слънца и великолепието им разтърсваше душите – ужасното им безразличие плашеше със студа си повече, отколкото свирепият вятър, от който трепереше сега целият свят. Светлите стени на вселената бяха срутени и от небето падаха страшни късове чернота, които щяха да затрупат, смажат и заличат човека.

– Светлина! – изпищя Теръмн.

Чуваше се как Атън хлипа някъде като изплашено дете.

– Звезди... Всичките звезди... Въобще не знаехме. Нищо не знаехме. Мислехме си, че шест звезди в една вселена са нещо, което Звездите не забелязват... Че това е вечен Мрак... вечен, вечен, вечен... И стените се сгромолясват... Обаче ние не знаехме... Не можехме да знаем... и каквото и да е...

Някой се опита да хване факлата, събори я и тя угасна.

В този миг ужасното великолепие на Звездите се приближи още

повече.

На хоризонта отвън, по посока на град Саро, започна да расте червено зарево и ставаше все по-ярко. Но това не беше слънцето.

Дългата нощ започваше отново.

1941

КРАЙ

© 1941 Айзък Азимов
© 1988 Огняна Иванова, превод от английски

Isaac Asimov
Nightfall, 1941

Сканиране, разпознаване и редакция: Voman, 2007

Публикация:

Складът на световете. Американски фантастични разкази
Първо издание
Библиотека „Фантастика“, № 53

Съставител и преводач ОГНЯНА ИВАНОВА, 1988
Редактор АСЕН МИЛЧЕВ
Художник ВЕНЕЛИН ВЪЛКАНОВ, 1988
Библиотечно оформление ВАСИЛ МИЛОВСКИ
Художествен редактор БОРИС БРАНКОВ
Технически редактор СПАС СПАСОВ
Коректор МАЯ ХАЛАЧЕВА

Индекс 11/95376/6287-12-88

Американска. Дадена за печат м. XI.1987 г. Подписана за печат м. XII.1987 г. Излязла от печат м. III.1988 г. Формат 32/70/100, Изд. Коли 17,50. Печатни коли 27. УИК 18,49. Цена 2,82 лева.

Държавно издателство „Отечество“. Пл. „Славейков“ № 1, София
Държавна печатница „Георги Димитров“, бул. „Ленин“ № 117, София
с/о Jusautor, Sofia

Преводът е направен по: The Penguin Science Fiction Omnibus (1973); The Golden Apples of the Sun (1970); Short Science Fiction Tales (1963); Tiger by Tail, David MacKAY (1951); The Worlds of Clifford Simak (1953).

Предговор: Въведение, Айзък АЗИМОВ (Из предговора към „Петдесет научнофантастични разкази“, изд. „Колиър-Макмилън“, Ню Йорк, 1962) – с.5–8;
Послеслов: Няколко думи за сборника и авторите – О.И [Огняна ИВАНОВА] – с.426–430.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4606>]